

## بررسی رابطه بین ابعاد عزت نفس و نگرش به حجاب در بین دانشجویان

### زن متأهل و مجرد دانشگاه پیام نور واحد اهواز

مریم اسدی\*

مرضیه مشعل پور\*\*

زهرا عبادی\*\*\*

سارا موسوی\*\*\*\*

محمد زربخش\*\*\*\*\*

#### چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه عزت نفس و نگرش به حجاب در بین دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور واحد اهواز است. جامعه آماری مورد مطالعه شامل دانشجویان پیام نور واحد اهواز که در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ مشغول به تحصیل بودند و از این تعداد ۱۰۰ دانشجوی دختر به صورت تصادفی ساده به عنوان نمونه اصلی انتخاب شدند. روش مورد استفاده در این تحقیق روش همبستگی و گردآوری در نوع میدانی صورت گرفته است. که از پرسشنامه عزت نفس و پرسشنامه نگرش به حجاب استفاده شد. نتایج به دست آمده حاکی از وجود رابطه معنی دار بین متغیرها بود. ( $P < 0.001$  و  $r = 0.49$ ) یعنی افزایش نمره عزت نفس عمومی، خانوادگی و تحصیلی با افزایش نمره نگرش به حجاب دانشجویان دختر همراه بود. همچنین دانشجویان متأهل نسبت به دانشجویان مجرد تمایل بیشتری به رعایت حجاب داشتند. رعایت حجاب، سلامت روانی افراد جامعه را تأمین می کند و حس ارزشمندی و عزت نفس را تقویت می کند. حجاب محدودیت نیست بلکه مصنوعیتی است که فعالیت های اجتماعی بیشتر زنان و دختران در جامعه را هموار می کند.

واژگان کلیدی: عزت نفس، نگرش به حجاب، دانشجویان دانشگاه پیام نور.

\* کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه آزاد اهواز.

\*\* استادیار گروه روان شناسی پیام نور تهران.

\*\*\* استادیار گروه روان شناسی پیام نور تهران.

\*\*\*\* کارشناسی ارشد روان شناسی عمومی، مدرس دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول)

saramhasti@yahoo.com

\*\*\*\*\* کارشناسی ارشد روان شناسی و مشاوره دانشگاه شهید چمران اهواز

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۲/۲۱ تاریخ تأیید: ۱۳۹۷/۹/۷

## ۱. مقدمه

بررسی‌های تاریخی بشر نشان می‌دهد که در بین اقوام و مذاهب گوناگون استفاده از پوشش و حجاب مرسوم و تفاوت‌ها فقط در نوع و شیوه پابندی به آن بوده است (رجبی، ۱۳۸۷، ص ۱۸). با توجه به اینکه پوشش بانوان در ادیان الهی مورد تأکید بوده است، اما با استناد به شواهد قرآنی، روایی و گواهی تاریخ، با ظهور اسلام بیشترین دستورات در مورد پوشش بانوان به اجرا درآمده است (آقایانی چاوشی، طالبیان، حبیبی، احسانیان مفرد، کاتب و دهاقین (۱۳۸۶) به نقل از حبیبی (۱۳۸۹))، قرآن کریم در سوره نور می‌فرماید: به زنان با ایمان بگو چشم‌های خود را (از نگاه هوس‌آلود) فروگیرند، و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود را -مانند دست و صورت- آشکار نمایند و (اطراف روسری‌های خود را بر سینه خود افکنند تا گردن و سینه با آن پوشانده شود)، و زینت خود را آشکار نسازند (نور، ۳۱).

منظور از حجاب در آیات و روایات این است که زن اندام و زینت خود را از نامحرم پوشاند و از هرگونه رفتار تحریک‌آمیز اجتناب نماید (حق‌شناس، ۱۳۸۶). از مجموعه آیات قرآن استفاده می‌شود که مراد از حجاب اسلامی، پوشش و رعایت حریم با نامحرم در انحای مختلف است (رجبی، ۱۳۸۷). از طرفی در ساختار فرهنگی، تأیید دیگران برای هر فرد در روابط اجتماعی از ارزش بالایی برخوردار است. در تمام سطوح جامعه بشری، انسان‌ها یکدیگر را با توجه به توانایی‌ها و ظرفیت‌های شخصی خود، مورد تأیید قرار می‌دهند و انسان به‌گونه‌ای مطرح می‌شود که تأیید یا عدم تأیید دیگران را با خود به همراه می‌آورد (ویکی و همکاران، ۲۰۱۳ به نقل از مؤمنی و کلانتری، ۱۳۹۵).

در باره مسئله بدحجابی نیز، امروزه شاهد این هستیم که گروه‌های مختلف نخبگان، صاحب‌نظران و عوام در باب آن کنکاش نموده و هر کدام از دیدگاه و جهان‌بینی خود در باب آن بحث نموده‌اند. حجاب به‌عنوان یکی از حقوق اساسی زنان مسلمان مطرح بوده که نه تنها خود زن باید آن را رعایت نماید، بلکه مردان نیز ضمن احترام گذاشتن به آن باید این فریضه مهم را به‌عنوان یکی از احکام الهی مورد پذیرش قرار دهند. اسلام با طرح حجاب و پوشش زن در حقیقت جواز حضور او را در اجتماع رقم زده است و دستورات حکیمانه و راهگشایی را که در چگونگی منش و روش زن ارائه داده است، از یک‌سو به ارزش و حرمت زن توجه نموده (این نیروی عظیم را از تباه شدن در گوشه‌ای و بی‌هدف ماندن نجات داده) و از سوی دیگر جلوی فسادانگیزی و ناهنجاری ناشی از اختلاط نامطلوب زن و مرد را گرفته است و در این میان همه افراد جامعه در مقابل سلامت نفسانی خویش مسئولند و مسئولیت مهم‌تر در این باره بر دوش زنان جامعه قرار دارد تا خود را با اجرای احکام الهی نظیر حجاب و داشتن پوشش اسلامی مناسب، در سیستم اجتماعی جای داده و نقش مهم و محوری خود را به‌نحو احسن ایفا نمایند. مقوله حجاب و پوشش یکی از ارزش‌ها و

هنجارهایی است که در حفظ، سلامتی و پاکی محیط خانواده و امنیت و آرامش زن در داخل جامعه نقش حیاتی ایفا می‌کند. حجاب اسلامی از منبع وحی سرچشمه می‌گیرد و از این رو حجاب امری دینی، الهی و معنوی محسوب می‌شود (سلطانی، ۱۳۹۰ به نقل از چولکی، ۱۳۹۲).

در رابطه با حجاب پژوهش‌های فراوانی صورت گرفته است؛ اما در محدوده مطالعاتی این پژوهش، تحقیقی با موضوع مقاله حاضر یافت نشد. غالب تحقیقات انجام گرفته در زمینه حجاب بر روی عوامل و یا فاکتورهایی تأکید شده که گمان رفته است بر روی بی‌حجابی تأثیرگذار بوده‌اند. با این حال به مقالات مشابه در این زمینه اشاره مختصری می‌شود. حجتی در سال ۱۳۸۶ در تحقیقی با عنوان عوامل مؤثر بر بدحجابی دختران دانشگاه شهید باهنر کرمان نشان می‌دهد که وضعیت دینی دانشجویان در بدحجابی آنان مؤثر است. حسین مهدی‌زاده در سال (۱۳۸۷)، به چالش‌های جدید در مورد حجاب پرداخته و شبهه‌ها و مسائل مربوط به آن را از نظر جامعه‌شناسی و روان‌شناسی مورد بررسی قرار داده و به نتایج زیر رسیده است.

احمدی (۱۳۸۹)، در تحقیقی در مورد بررسی عفاف در قرآن و حدیث راهکارهای عملی رسیدن به عفاف با استمداد از قرآن و روایات بحث کرده آثار فردی و اجتماعی عفاف را بیان داشته است. ماهینی و خسروپناه (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای مهم‌ترین علل کم‌توجهی یا بی‌توجهی به مقوله حجاب را در چهار دسته عوامل فرهنگی و اعتقادی، بیولوژیکی و روانی، اجتماعی و سیاسی بیان کردند و به ارائه راهکارهایی در جهت ترویج پوشش اسلامی پرداخته‌اند. اسدزاده و همکاران (۱۳۹۰)، نشان دادند که بین معیارهای ارزشی، فردی، اجتماعی و شناختی دانشجویان دختر ورزشکار، با حجاب آنها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین امنیت اجتماعی، اسنادهای بیرونی و تربیت خانوادگی، با حجاب دانشجویان ورزشکار رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

جهانگیری و شجاعی (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی رابطه بین میزان باور به حجاب و خودپنداره در میان دانشجویان» نشان دادند که بین خودپنداره و تصور دانشجویان نسبت به خود و میزان باور به حجاب آنها رابطه معناداری وجود دارد؛ هرچه دانشجویان خودپنداره بالاتری داشته باشند و تصور مثبت‌تری نسبت به خود داشته باشند، میزان باور به حجاب در آنها نیز بالاتر خواهد بود. درصدد شناسایی رابطه بین متغیرهای پایبندی به حجاب و تصور از خود و سلامت روان است. زارعی توپخانه و همکاران (۱۳۹۳)، نشان دادند که بین سه متغیر پایبندی مذهبی، تصور از خود و سلامت روان رابطه وجود دارد و افزایش پایبندی به حجاب با بهبود تصور از خود و افزایش سلامت روان همبستگی دارد.

یکی از مهم‌ترین مباحث چند سال اخیر که در دانشگاه‌ها مطرح بوده، بحث حجاب و پوشش دانشجویان در سطح دانشگاه‌ها است. امنیت و آرامش روانی یکی از پارامترهای پیشرفت

تحصیلی است، به همین منظور زمانی که بعضی از دانشجویان با پوشش‌های نامناسب در سطح دانشگاه تردد می‌کنند به خودی خود می‌تواند موجب از بین رفتن آرامش روانی دیگر دانشجویان را فراهم کند و علاوه بر این به عنوان یک آسیب جدی در حوزه فرهنگی محسوب می‌شود، می‌تواند به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در بحث مخدوش کردن فضای علمی دانشگاه و لطمه به تمرکز دانشجویان در این باره، نقش آفرینی کند (جهانگیری و شجاعی، ۱۳۹۰). از این رو، با توجه به مطالب گفته شده و اهمیت موضوع، انجام پژوهش بررسی رابطه عزت نفس و نگرش به حجاب در بین دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور واحد اهواز ضرورت دارد.

## ۲. روش پژوهش

روش تحقیق حاضر از نوع همبستگی است و روش گردآوری در نوع میدانی می‌باشد. جامعه آماری شامل دانشجویان پیام‌نور واحد اهواز که در سال تحصیلی ۹۵-۶۵ مشغول به تحصیل بودند. نمونه آماری مورد مطالعه شامل دانشجویان دختر بودند که از ایشان به تعداد ۱۰۰ دانشجو به صورت تصادفی انتخاب شده است. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد. بعد از مشخص کردن اعضای نمونه و تهیه پرسشنامه‌ها، آنها را به صورت تصادفی بین دانشجویان توزیع شد. قبل از تکمیل کردن پرسشنامه‌ها دلایل انجام این پژوهش و انتخاب آنها به عنوان نمونه و سایر توضیحات در مورد نحوه تکمیل پرسشنامه‌ها به آزمودنی‌ها ارائه شد و به آنها این اطمینان داده شد که نتایج آزمون فقط جهت پژوهش مورد استفاده قرار خواهد گرفت. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها از آزمودنی‌ها به خاطر همکاری با محقق مراتب سپاسگزاری به عمل آمد.

در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری زیر استفاده شده است، محاسبه فراوانی، میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر آمار استنباطی ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون و t برای گروه‌های مستقل جهت تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از نرم‌افزار کامپیوتر SPSS استفاده شده است. در پژوهش حاضر، ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه به شرح ذیل می‌باشد: پرسشنامه عزت نفس. پرسشنامه سنجش نگرش به حجاب.

## پرسشنامه عزت نفس

کوپر اسمیت (۱۹۶۷) مقیاس عزت نفس را براساس تجدید نظری که بر روی مقیاس راجرود دیموند (۱۹۵۴) انجام داد، تهیه و تدوین کرد (کوپر، ۱۹۸۱). عزت نفس کودکان و نوجوانان را در چهار زمینه: اجتماعی، تحصیلی، خانوادگی و حرمت خود کلی به طور مختصر مورد بحث قرار می‌دهیم. به منظور برآورد ضریب پایایی پرسشنامه در ایران از روش دو نیمه کردن

استفاده شده است، به این ترتیب که پرسشنامه را در یک گروه ۳۰ نفری از آزمودنی‌ها اجرا و سپس بین امتیازهای به دست آمده از نیمه زوج و فرد ضریب همبستگی پیرسون را محاسبه و مقدار ضریب به دست آمده را از طریق روش اسپیرمن براون تصحیح کرده‌اند. در پژوهشی ضریب پایایی با روش همبستگی درونی آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به دست آمد که از نظر آماری معنی‌دار بود و پس از اجرای پژوهش برای کل نمونه نیز ضریب پایایی محاسبه شده برابر با ۰/۷۹ بود (بیابانگرد، ۱۳۸۳).

### پرسشنامه سنجش نگرش به حجاب

سنجش نگرش به وسیله ۱۶ سؤال که به صورت تعدیل یافته و با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) تهیه شده بود، سنجیده شد. روایی ظاهری و محتوایی سؤالات نگرش، با استفاده از نظر متخصصین آموزش بهداشت، کارشناس مذهبی و چند تن از دانشجویان دختر تعیین و تأیید گردید. جهت سنجش پایایی سؤالات پرسشنامه، اطلاعات لازم از ۳۰ دانشجوی دختر که جزء افراد مورد مطالعه نبودند، جمع‌آوری گردید و میزان آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمد (دشتی و همکاران، ۱۳۹۵).

### ۳. یافته‌ها

جدول ۱: فراوانی، درصد و درصد تراکمی نمونه را براساس تأهل

گروه‌ها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
دانشجویان متأهل	۳۷	۳۴	۳۳
دانشجویان مجرد	۶۳	۶۶	۶۶
کل	۱۰۰	۱۰۰	-----

در این پژوهش فراوانی شرکت‌کنندگان صد نفر بود که ۳۴ درصد آنها را متأهلین و ۶۶ درصد را مجردان تشکیل می‌دهند.

جدول ۲: فراوانی، میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره‌های آزمودنی‌ها را در متغیر رعایت حجاب

گروه‌ها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره
دانشجویان متأهل	۳۷	۴۷/۱۱	۹/۷۷	۱۹	۷۵
دانشجویان مجرد	۶۳	۴۵/۹	۱۲/۰۷	۲۱	۷۹
کل	۱۰۰	۴۶/۷۷	۱۰/۴۸	۱۹	۷۹

همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود میانگین متغیر رعایت حجاب کل دانشجویان  $M=46/77$  و انحراف معیار آن  $10/48$  است، میانگین متغیر رعایت حجاب دانشجویان متأهل  $M=47/11$  و انحراف معیار آن  $9/77$  است. میانگین متغیر رعایت حجاب دانشجویان مجرد  $M=45/9$  و انحراف معیار آن  $12/07$  است این نتایج نشان می‌دهند که میانگین رعایت حجاب دانشجویان متأهل بالاتر از رعایت حجاب دانشجویان مجرد می‌باشد.

جدول ۳: فراوانی، میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره‌های آزمودنی‌ها را در متغیر رعایت حجاب

گروه‌ها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره
عزت نفس عمومی	۱۰۰	۱۲/۵۲	۲/۶۲	۸	۱۷
عزت نفس خانوادگی		۴/۳۶	۱/۵۴	۲	۷
عزت نفس اجتماعی		۴/۵۶	۱/۵۹	۲	۷
عزت نفس تحصیلی		۴/۴۴	۱/۵۱	۲	۷
عزت نفس کلی		۲۵/۸۲	۵/۸۰	۱۵	۳۳

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود میانگین متغیر عزت نفس عمومی دانشجویان دختر  $12/52$  و انحراف معیار آن  $2/62$  می‌باشد.

همچنین میانگین متغیر عزت نفس خانوادگی دانشجویان دختر  $4/36$  و انحراف معیار آن  $1/54$  می‌باشد. و میانگین متغیر عزت نفس اجتماعی دانشجویان دختر  $4/56$  و انحراف معیار آن  $1/59$  می‌باشد. و میانگین متغیر عزت نفس تحصیلی دانشجویان دختر  $4/44$  و انحراف معیار آن  $1/51$  می‌باشد. پس میانگین متغیر عزت نفس کلی دانشجویان دختر  $25/82$  و انحراف معیار آن  $5/80$  می‌باشد این نتایج نشان می‌دهد که عزت نفس دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور شهرستان اهواز در حد متوسط است.

جدول ۴: فراوانی، میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره‌های آزمودنی‌ها را در متغیر عزت نفس

گروه‌ها	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره
دانشجویان مجرد	۳۷	۶/۴۱	۲/۳۴	۱	۱۱
دانشجویان متأهل	۶۳	۶/۸۰	۲/۲۳	۲	۱۲
کل	۱۰۰	۶/۵۳	۲/۳۱	۱	۱۲

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود میانگین متغیر عزت نفس کل آزمودنی‌ها  $M=6/53$  و انحراف معیار آن  $2/31$  است، میانگین متغیر عزت نفس دانشجویان مجرد

$M= ۶/۴۱$  و انحراف معیار آن  $۲/۳۴$  است میانگین متغیر عزت نفس دانشجویان متأهل  $M= ۶/۸۰$  و انحراف معیار آن  $۲/۲۳$  است. این نتایج نشان می‌دهند که میانگین عزت نفس دانشجویان مجرد کمتر از عزت نفس دانشجویان متأهل می‌باشد.

جدول ۵: رابطه همبستگی بین عزت نفس و نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور اهواز

نگرش به حجاب			متغیرها
سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی	فراوانی	عزت نفس
$P < ۰/۰۰۱$	$۰/۴۹$	۱۰۰	

همان‌گونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود رابطه بین عزت نفس و نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور اهواز  $r= ۰/۴۹$  و  $P < ۰/۰۰۱$  است که در سطح  $P < ۰/۰۵$  معنادار می‌باشد، این نتایج نشان می‌دهند که رابطه مثبت معناداری بین عزت نفس و نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور اهواز وجود دارد. یعنی افزایش نمره عزت نفس دانشجویان با افزایش نمره نگرش به حجاب همراه است.

جدول ۶: ضریب همبستگی ساده پیرسون عزت نفس عمومی، خانوادگی، اجتماعی، تحصیلی و نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور شهرستان اهواز

نگرش به حجاب			متغیرها
فراوانی	سطح معناداری	ضریب همبستگی	عزت نفس عمومی
۱۰۰	$P < ۰/۰۰۱$	$r= ۰/۹۶$	عزت نفس خانوادگی
۱۰۰	$P < ۰/۰۰۱$	$r= ۰/۵۸$	عزت نفس اجتماعی
۱۰۰	$P < ۰/۰۰۱$	$r= ۰/۶۲$	عزت نفس تحصیلی

همان‌گونه که در جدول ۶ نشان می‌دهد رابطه بین متغیرهای عزت نفس عمومی و نگرش به حجاب (ضریب همبستگی)  $r= ۰/۹۶$  و سطح معناداری  $P < ۰/۰۰۱$  که در سطح  $P < ۰/۰۵$  معنادار است این نتایج نشان می‌دهد که بین عزت نفس عمومی و نگرش به حجاب رابطه مثبت معناداری وجود دارد. یعنی با افزایش نمره عزت نفس عمومی با افزایش نمره نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور همراه است.

با توجه به نتایج جدول، رابطه بین عزت نفس خانوادگی و نگرش به حجاب (ضریب همبستگی)  $r= ۰/۵۸$  و سطح معناداری  $P < ۰/۰۰۱$  که در سطح  $P < ۰/۰۵$  معنادار است این نتایج نشان می‌دهد که بین عزت نفس خانوادگی و نگرش به حجاب رابطه مثبت معناداری وجود دارد.

یعنی با افزایش نمره عزت نفس خانوادگی با افزایش نمره نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور همراه است.

نتایج نشان می‌دهد که رابطه بین عزت نفس اجتماعی و نگرش به حجاب (ضریب همبستگی)  $r = 0/62$  و سطح معناداری  $P < 0/001$  که در سطح  $P < 0/05$  معنادار است. این نتایج نشان می‌دهد که بین عزت نفس اجتماعی و نگرش به حجاب رابطه مثبت معناداری وجود دارد. یعنی با افزایش نمره عزت نفس اجتماعی با افزایش نمره نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور همراه است. همان‌گونه که جدول نشان می‌دهد رابطه بین عزت نفس تحصیلی و نگرش به حجاب (ضریب همبستگی)  $r = 0/55$  و سطح معناداری  $P < 0/001$  که در سطح  $P < 0/05$  معنادار است این نتایج نشان می‌دهد که بین عزت نفس تحصیلی و نگرش به حجاب رابطه مثبت معناداری وجود دارد. یعنی با افزایش نمره ابعاد عزت نفس با افزایش نمره نگرش به حجاب دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور همراه است.

#### ۴. بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه عزت نفس و به حجاب در بین دانشجویان دختر بود که با توجه به نتایج پژوهش مشاهده شد که میانگین رعایت حجاب دانشجویان متأهل بالاتر از رعایت حجاب دانشجویان مجرد می‌باشد. و با تحقیقات انجام شده توسط احمدی (۱۳۸۴)، عظیمیان و بهشتی (۱۳۸۸)، فضل‌الهی و ملکی توانا (۱۳۹۰)، اسدزاده و همکاران (۱۳۹۰) همخوانی دارد. یافته‌های تحقیق کرم‌الهی آقاسی است (۱۳۹۱)، نشانگر سطح پایین آگاهی دانشجویان و نیز ضعف استدلال عقلی و علمی آنان در انتخاب یا انکار حجاب است. به این معنا که بیشتر شرکت‌کنندگان در جلسات بحث، در تأیید حجاب یا مخالفت با آن با اتخاذ مواضع احساسی، نظر خود را در باب گرایش یا عدم گرایش خویش به حجاب بیان می‌کردند.

رجالی، مستاجران و لطفی (۱۳۹۱) در بررسی توزیع فراوانی دانشجویان از نظر نوع حجاب در دانشگاه نشان دادند که ۴۸/۹ درصد از دانشجویان در داخل دانشگاه با چادر، روپوش و مقنعه بودند. بین متغیرهایی مانند رشته تحصیلی دانشجویان و وضعیت تأهل دانشجویان با نگرش آنها نسبت به حجاب و پوشش رابطه آماری معنی‌داری دیده نشد؛ در حالی که رابطه بین ترم تحصیلی و وضعیت سکونت دانشجویان با نگرش آنها به حجاب معنی‌دار بود.

آقایان چاوشی و همکاران (۱۳۸۹)، تفاوت معنی‌داری بین دیدگاه جوانان و میانسالان نسبت به ضرورت رعایت حجاب توسط بانوان، میزان آشنایی با شرایط پوشش صحیح اسلامی، بهترین نوع پوشش برای بانوان جامعه و ایجاد محدودیت در فعالیت‌های زنان در صورت استفاده از چادر



وجود داشت. همچنین این نویسندگان، توجه بیشتر به فرهنگ اصیل اسلامی و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های فرهنگی و هویت واقعی بخشیدن به شخصیت زن مسلمان در جهت شناخت و پذیرش ارزش‌های اسلامی و انتقال صحیح آن به نسل آینده را لازم و ضروری می‌دانند.

در تبیین این موضوع می‌توان گفت که، حجاب همانند محافظی در برابر انواع خطرات فرد را مصون نگه می‌دارد، در واقع ارزشمندی احتیاج به مراقبت و مصونیت دارد، زمانی که فرد به سمت حجاب روی می‌آورد و آن را انتخاب می‌کند خود را ارزشمند و گرانبها می‌پندارد.

همان‌گونه نتایج نشان می‌دهد بین متغیرهای عزت نفس عمومی، خانودگی و تحصیلی با نگرش به حجاب رابطه وجود دارد و با تحقیقات انجام شده توسط فضل الهی و ملکی توانا (۱۳۹۰)، جهانگیری و شجاعی (۱۳۹۰)، همسو می‌باشد این نتایج نشان می‌دهد که بین عزت نفس عمومی و رعایت حجاب رابطه مثبت معناداری وجود دارد.

برابر نهادن دو گروه افراد مجرد و متأهل نیز حاکی از این است که میانگین رعایت حجاب دانشجویان متأهل بالاتر از رعایت حجاب دانشجویان مجرد می‌باشد. نتایج آزمون نشان داد افرادی که مجرد بوده‌اند میانگین بدحجابی بیشتری نسبت به همسان متأهل خود دارند.

نتایج تحقیق بیانگر این است که برنامه‌ریزی برای پوشش خلأ فرهنگی و تربیتی بین مدارس و دانشگاه‌ها، آگاهی سطح عمومی، به‌ویژه دانشجویان دختر نسبت به پیامدهای جبران‌ناپذیر بدحجابی، ارتقا و تقویت روحیه دینی برای پابندی به ارزش‌های اجتماعی و تعدیل غرایز از طریق آسان‌سازی فرایند ازدواج و فراهم کردن امکانات آن، به ترتیب از اولویت‌دارترین و مناسب‌ترین راهکارهایی هستند که مطابق دیدگاه دانشجویان دانشگاه‌ها می‌تواند برای درونی شدن این ارزش استفاده شوند.

با توجه به پژوهش فضل الهی و ملکی توانا (۱۳۹۰)، راهکارهای تحکیم و اولویت‌بندی حجاب را نشان دادند: عملی‌ترین راهکارها برای تحکیم حجاب، به ترتیب اهمیت و اولویت عبارت‌اند از: برنامه‌های جذاب رادیو-تلویزیونی، تبیین آثار مخرب بدحجابی در جامعه، معرفی و ترویج آیات قرآنی پیرامون پوشش اسلامی، برچیدن مقررات خشک و برخورد قهری با دانش‌آموزان بدحجاب مدارس، تبیین آثار و فواید رعایت حجاب در کنار تجلیل از دانش‌آموزان محجبه، ترویج فرهنگ صحیح امر به معروف و نهی از منکر به همراه برگزاری جلسات پرسش و پاسخ در مدارس و معرفی الگوهای انسانی موفق در زمینه حجاب.

در بیان محدودیت‌ها باید گفت که عدم همکاری بسیاری از دانشجویان جهت تکمیل پرسشنامه‌ها و پرسشنامه‌ای بودن ابزار پژوهش نیز خود یک محدودیت به حساب می‌آید. همچنین، با توجه به اینکه این پژوهش صرفاً در دانشگاه پیام‌نور اهواز مورد مطالعه قرار گرفته است بنابراین نتایج آن نمی‌تواند قابل تعمیم و تسری به سایر دانشگاه‌های کشور باشد.

## منابع

۱. آقایانی چاوشی، اکبر؛ داوود طالبیان؛ مهدی حبیبی؛ وحیده دهاقین و سمیه السادات انوری (۱۳۸۹)، «دیدگاه جوانان و میانسالان در مورد حجاب برتر»، مجله علوم رفتاری، ۱(۴)، ۷-۸۱.
۲. آقایانی چاوشی، اکبر؛ داوود طالبیان؛ مهدی حبیبی؛ اکرم احسانیان مفرد؛ زهرا کاتب و وحیده دهاقین (۱۳۸۶)، «حجاب برتر: مقایسه دیدگاه کارکنان و مراجعه‌کنندگان زن به مراکز درمانی»، مجله علوم رفتاری، ۱(۲): ۱۵۵-۱۶۱.
۳. احمدی نوده، خ.؛ بیگدلی، ز.؛ مرادی، آ.، و سیداسماعیلی، ف. (۱۳۸۹)، «رابطه اعتقاد به حجاب و آسیب‌پذیری فردی، خانوادگی و اجتماعی»، مجله علوم رفتاری، ۲(۲): ۹۷-۱۰۲.
۴. احمدی، خدابخش و همکاران (۱۳۸۹)، «رابطه اعتقاد به حجاب و آسیب‌پذیری فردی، خانوادگی و اجتماعی»، علوم رفتاری، دوره چهارم، ش ۲، ص ۹۷-۱۰۲.
۵. بیابانگرد، جواد (۱۳۸۳)، «سلامت روان در میان جوانان و نوجوانان»، رفاه اجتماعی، ۱(۴): ۵۲-۶۸.
۶. اسدزاده، فرشته و همکاران (۱۳۹۰)، «بررسی معیارهای حجاب (در سه بعد ارزشی، فردی، اجتماعی) در بین دانشجویان المپیاد ورزشی دختر دانشگاه پیام‌نور کل کشور در خراسان جنوبی»، چکیده مقالات همایش ملی عفاف، خراسان شمالی، فرماندهی انتظامی استان خراسان شمالی.
۷. چولکی، غلامرضا (۱۳۹۲)، نقش حجاب در امنیت و آرامش زنان در جامعه از نظر اسلام.
۸. جهانگیری، علی و مریم شجاعی (۱۳۹۰)، «بررسی رابطه بین میزان باور به حجاب و خودپنداره در میان دانشجویان علمی کاربردی شهرستان بجنورد»، چکیده مقالات همایش ملی عفاف، خراسان شمالی، فرماندهی انتظامی استان خراسان شمالی.
۹. حق‌شناس، سیدجعفر (۱۳۸۶)، «حجاب در آیات قرآن با نگاهی به روایات»، کتاب زنان، سال نهم، ش ۳۶، ص ۵۱-۸۸.
۱۰. دشتی سعید؛ بابک معینی؛ رضا شهرآبادی؛ نوشین بیرانوندپور؛ فاطمه وجدانی آرام و جواد فردمال (۱۳۹۵)، «بررسی رابطه سلامت معنوی با نگرش دانشجویان دختر دانشگاه علوم پزشکی همدان در مورد حجاب»، دین و سلامت، ۴(۱): ۲۱-۲۸.
۱۱. رجیبی، عباس (۱۳۸۷)، حجاب و نقش آن در سلامت روان، چ چهارم، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره.

۱۲. رجالی مهري؛ مهناز مستاجران و مهران لطفی (۱۳۹۱)، «نگرش دانشجویان دختر دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان نسبت به حجاب و پوشش زنان و برخی عوامل مؤثر بر آن»، تحقیقات نظام سلامت، ۳ (۸): ۴۲۴-۴۳۰.
۱۳. زارعی توپخانه، محمد؛ سیده خدیجه مرادیانی گیزه‌رود و عباسعلی هراتیان (بهار ۱۳۹۳)، «رابطه بین متغیرهای پایبندی به حجاب»، تصور از خود و سلامت روان، سال هفتم، شماره اول، پیاپی ۲۵.
۱۴. فضل الهی، سیف‌اله و منصوره ملکی توانا (۱۳۹۰)، «ریشه‌یابی علل کم‌توجهی به پوشش اسلامی در بین دانشجویان دختر دانشگاه‌ها»، مجموعه مقالات پژوهشی همایش ملی عفاف، خراسان شمالی، فرماندهی انتظامی استان خراسان شمالی.
۱۵. عظیمیان، مریم و سعید بهشتی (بهار و تابستان ۱۳۸۸)، «بررسی فلسفه و قلمروی حجاب در اسلام و آثار تربیتی آن»، تربیت اسلامی، سال چهارم، ش ۸، ص ۷۵-۱۰۳.
۱۶. مهدی‌زاده، حسین (۱۳۸۷)، حجاب‌شناسی؛ چالش‌ها و کاوش‌های جدید، قم: انتشارات مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.
۱۷. ماهینی، انسیه و عبدالحسین خسروپناه (پاییز ۱۳۸۸)، «راهکارهای ترویج پوشش اسلامی در بین دختران دانشجو»، معرفت در دانشگاه اسلامی، سال سیزدهم، ش ۴۳، ص ۵۳-۸۱.
۱۸. مؤمنی، حسن و عبدالحسین کلانتری (۱۳۹۵)، «بدحجابی؛ واکنش سوژه به تأیید اجتماعی»، توسعه اجتماعی، ۱۱(۱): ۱۸۹-۲۱۵.
۱۹. نعمت‌اله کرم‌اللهی و محمد آقاسی (۱۳۹۱)، «بررسی گرایش دختران دانشجو به حجاب و بدحجابی»، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱(۲): ۱۳۹-۱۷۲.
20. Coopersmith, S. The antecedents of self-esteem. California: Consulting Psychologist Press, 1981: 63-5, 81-148.
21. Holmes, Harris, (2002) Methods of self-esteem enhancement in children and adolescents.
22. Lindland Field, Cockill, (2005), Confidence in Adolescents, Role-Playing.

